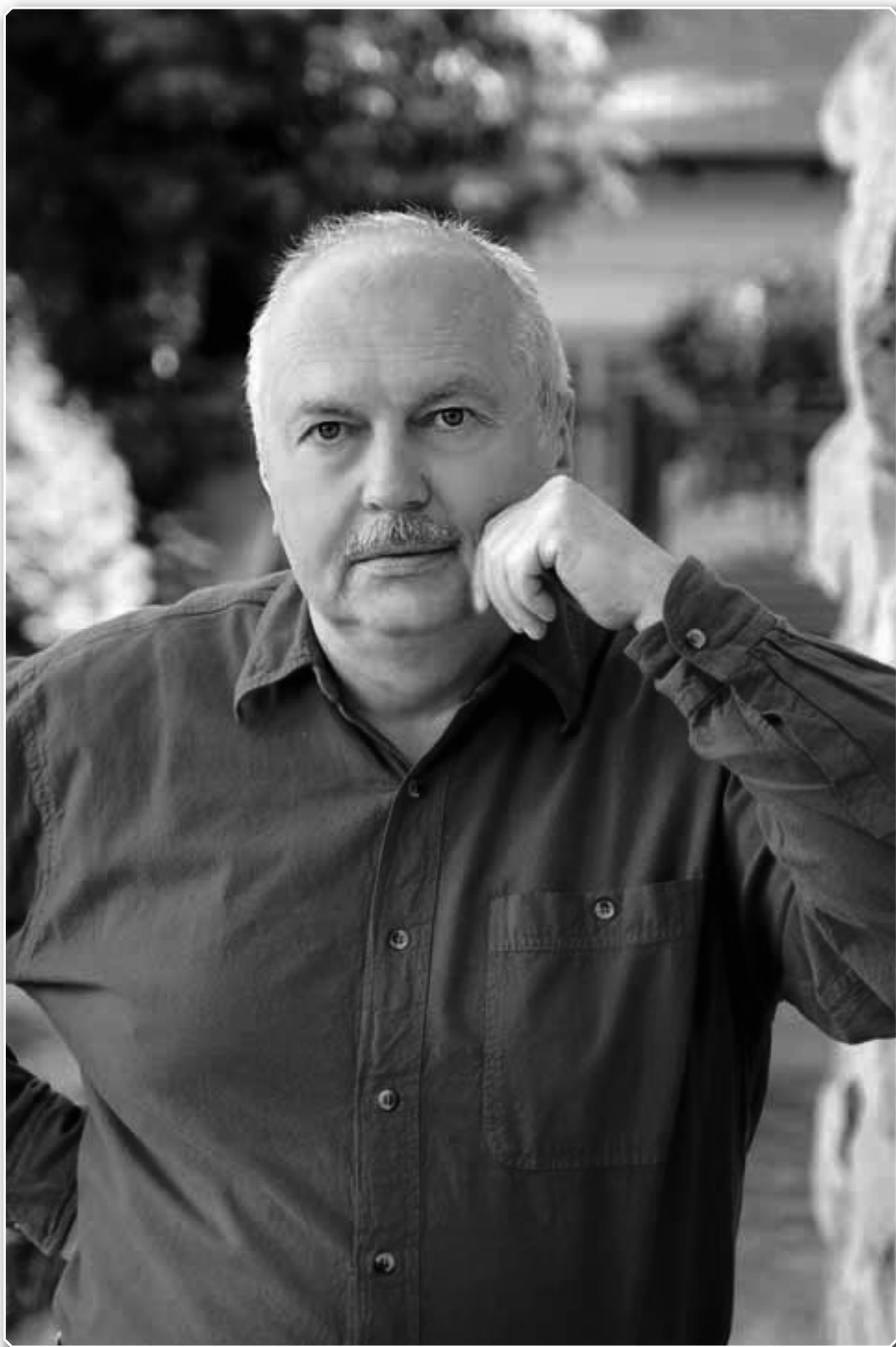

СЛОВО, ВИГОСТРЕНЕ ІДЕЙНІСТЮ

Збірник наукових праць на пошану
ОЛЕГА БАГАНА

Олег Баган

ЗМІСТ

Петро Іванишин. Покликаний Ідеєю: штрихи до біографії Олега Багана
(До 60-річчя вченого й ідеолога)7

Сергій Квіт. Подолання бездержавності й актуальність націоналізму
(Деякі ідеологічні тези до ювілейної силуетки Олега Багана).....43

Бібліографічний покажчик публікацій Олега Багана / Уклала Розалія Кивацька	53
Від упорядника	54
Розділ I. Книги. Монографії.....	56
Розділ II. Літературознавство. Критика	59
Розділ III. Франкознавчі студії.....	74
Розділ IV. Культурологія	82
Розділ V. Ідеологія. Історіософія	91
Розділ VI. Рецензії	113
Розділ VII. Публіцистика. Політологія.....	120
Розділ VIII. Інтерв'ю Олега Багана	137
Розділ IX. Інтерв'ю, організовані Олегом Баганом.....	149
Розділ X. Круглі столи за участі Олега Багана.....	152
Розділ XI. Відгуки про Олега Багана	158

Наукові матеріали Історико-ідеологічні студії

Микола Вегеш. В обороні Карпатської України (українці Східної Галичини
а Карпато-Українська держава в 1938–1939 рр.) 163

Василь Ільницький, Микола Посівнич. Життєвий шлях
Василя Регея (1915–1996)..... 183

Олександр Музичко. Південь України як один з центрів
формування української націоналістичної ідеології..... 203

Микола Посівнич. Росія і росіяни в публіцистиці Степана Бандери 213

Олександр Ситник. Нагальність вчення Дмитра Донцова..... 220

Ірина Фаріон. Шевченків концепт «Слово» в рецепції Дмитра Донцова	233
---	-----

Надія Халак. Угорсько-українські історичні зв'язки з перспективи геополітики: із досліджень Степана Томашівського	252
---	-----

Літературознавчі студії

Микола Васьків. Єдність Івана Чендея та його персонажів із регіональним українським «людино оточенням»	267
--	-----

Петро Іванишин. Сенса Слова: тлумачення національного буття в поезії Петра Скунця	284
---	-----

Микола Легкий. Збірка Івана Франка «Obrazki galicyjskie» та її рецепція в критиці	297
---	-----

Наталя Мафтин. Своєрідність поетики малої прози Кліма Поліщука	316
---	-----

Ігор Набитович. Українські проекції мотивів єгипетської та вавилонської неволі у драмах Лесі Українки	327
---	-----

Святослав Пилипчук. Українська література у контексті європейської культури: досвід Івана Франка	346
--	-----

Ірина Руснак. Поетика тревелога «Вражіння з подорожі по Європі» (1939) Володимира Бльондиненка	357
--	-----

<i>Фотоматеріали</i>	373
----------------------------	-----

*Петро Іванишин,
доктор філологічних наук, професор
кафедри української літератури
Дрогобицького державного педагогічного
університету ім. І.Франка*

ПОКЛИКАНИЙ ІДЕЄЮ: ШТРИХИ ДО БІОГРАФІЇ ОЛЕГА БАГАНА (До 60-річчя вченого й ідеолога)

Ім'я Олега Багана стало знаковим для української культури ще від періоду початків української державної Незалежності. Його активне, плідне перо зуміло охопити визначні ідейно-дискурсивні виміри: літературознавства, культурологічної есеїстики, політології, публіцистики, теорії та історії українського націоналізму, геополітики та історіософії. Добре відомий він у середовищі патріотичної та інтелектуальної публіки як редактор, видавець, полеміст, громадський діяч. Водночас його вдумливе й пристрасне націоцентричне слово надихало не лише майбутніх педагогів в університетських аудиторіях, а й широку громадськість, членство націоналістичних організацій та воїнів московсько-української війни. Спробуємо накреслити в основних рисах шлях становлення й виміри зробленого цієї непересічної й творчо різноаспектної особистості.

Народився Олег Баган 9 лютого 1963 року в одному з давніх міст Галичини, «столиці Галицької нафтової Каліфорнії» й батьківщині Івана Франка – Дрогобичі. Родина належала до того широкого пласту галицького суспільства, який почав переселятися із сіл до міст в бурхливі роки Другої світової війни та після 1945 р. Однією ниткою, за маминою лінією, його рід тягнеться від невеличкого села Монастир Лішнянський під Дрогобичем, в якому ще від XVI ст. діяв духовний монаший центр і навіть збереглася стародавня церковця XVII ст., з цього роду походив знаменитий винахідник «Дрогобицької ковбаси» та ін-

ших смачних виробів Олекса Захаряк (1914 – 1988), рідний брат бабусі Анни Захаряк-Гриневка (1919 – 2011), яка виховувала Олега; іншою ниткою він в'ється від села Літиня на Дрогобиччині, яке було «гніздом» Теодора Лепкого, діда письменника Богдана Лепкого, звідки походила інша бабуся, в дівочтві Лепка Параскевія (1907 – 1982); ще однією ниткою, за батьковою лінією, рід тягнеться від давнього галицького села Гординя на Самбірщині, яке мало своє звучання в українській культурі та історії XVI–XVII ст. славними родами Гординських, Федьковичів, Чайковських, які будували тодішню Україну чинами священників, казацьких ватажків (Гордієнки – з них), управлінців, й було епічно описане літератором-класиком Андрієм Чайковським (1857 – 1935) в знаменитих повістях «Олюнька» та «В чужому гнізді» (1896), які стали художніми символами в плані зображення галицької ідентичності.

Батьки Олега Багана зростали й формувалися в повоєнному Дрогобичі в річищі того покоління, яке живо вбирало в себе настрої національного опору 1940-х рр. й водночас було об'єктивно втягнуте в процеси советизації галицького соціуму. В родині постійно обговорювали часи героїчної боротьби недавніх років (рідна сестра бабусі, Катерина Лепка-Ільчишин (1913 – 1995), як учасниця УПА відбула 10 років концтаборів після важкого поранення) і сприймали советську владу як тимчасово-окупаційну, чужу й ворожу. Дід, Василь Гриневка (1918 – 1979), який від 1941-го до 1946-го року воював у лавах Червоної армії (куди був мобілізований примусово), потім перебував у полоні німецькому, згодом – у советських концентраційних таборах, переживши багато, живо розповідав про драматичні події минулого й мимовільно давав уявлення про буремність і змагальність епохи, формував розуміння того, що існуючий советський лад є безмежно брехливим і несправедливим. Саме дід Василь привчив малого Олега від 12 років щоденно слухати передачі радіо «Свобода» й «Голосу Америки», які були єдиними джерелами вільної думки й правди про суспільне життя планети в умовах тоталітарного Советського Союзу. Критичність і сарказм до всього советського, цікавість до політичних проблем відтак стали нормою в юначому світосприйнятті Олега Багана.

Вже у шкільні роки він пробував знайти собі односторонній серед ровесників, мріяв організувати якусь підпільну «структуру» для опору советській системі. Але завжди наштовхувався на нерозуміння. Відчувалося, що в масових вимірах советська пропаганда та ідеологія вже встигли на 1970-ті рр. створити майже моноліт міщансько-споживацького й байдужого мислення в суспільстві. Це спровокувало *інтровертність* у світосприйнятті Олега Багана, який,

мабуть, і до сьогодні залишається внутрішньо заглибленою, дещо замкнутою особистістю.

За власними спогадами, він від 15-ти років посилено шукав життєвої субстанції в книгах, в самоосвіті. Відтоді почав збирати домашню бібліотеку, яка нині налічує тисячі книг. Батьки, Роман Баган (1939 – 1990) і Любомира Баган (Гриневка) (1941 р.н.), хоча й не мали вищої освіти, але дуже бадьоро підтримали сина в цьому устремлінні: з великою приємністю Олег і сьогодні згадує, як батько подарував йому перші 25 томів із «Зібрання творів у 50-ти томах» Івана Франка в рік після закінчення школи, «під Миколая», як своєрідний презент-стимул для самоствердження. Тоді ж відчув потяг до енергетики слова, усвідомив, що його «тягне» до писання, до перетворення слова на засіб впливу на людей. Так народилася перша велика життєва мрія: **стати журналістом**.

У цій професії бачив запоруку духового зростання в загалом закостенілому советському суспільстві. До того ж в родині був один щасливий випадок: троюрідний брат матері Любомири Ігор Сусюк (1943 – 2004) працював кореспондентом в місцевій газеті «Радянське слово», згодом завідував в ній відділом культури, належав до числа найактивніших журналістів Дрогобиччини, був засновником газет «Трускавецкая здравница», «Курортний вісник», «Франкова криниця» (остання стала певною віхою в розвитку української регіональної журналістики). У ті часи журналістика могла бути й пасткою, адже через неї можна було втягнутися в потоки брехні й пропагандистської фальші, які витворювала советська тоталітарна система. Тому треба було добре «гострити розум і душу» (І.Франко), щоб не стати її жертвою. Це добре усвідомлював молодий Олег, уважно вбираючи віяння тодішньої інтелектуальної моди. Батько дуже багато читав пресу, передплачуючи до 10-ти різноманітних видань. І це справляло значний вплив: від дитинства ніби «варився» в колообігу советської публіцистики, яка, попри ідеологічну визначеність, все ж несла в собі багато якісних інтенцій і тем, вчила думати, як, наприклад, знаменита «Литературная газета».

Дитячі та юнацькі роки Олега Багана припали на задушливу атмосферу советського застою, однак юнак, щасливо оминувши спокуси й паски як підліткового віку, так і негативного впливу московсько-комуністичного виховання, вирішує пов'язати свою долю із філологією. Мрія про журналістику розвіялася через те, що вступити на цей фах в університет було важко, оскільки ця галузь вважалася престижною. Часто, щоб легше вступити на журналістику, молоді люди спеціально попередньо вступали в компартію. Окрім того, він від 10-ти років знелюбив у школі точні й природничі дисципліни (математика, геометрія,

фізика, хімія) і мав, відповідно, низькі оцінки в атестаті з цих предметів. Пізніше любив з гумором згадувати, що «математика стала для нього символом бездушності радянської системи». Тупе і вперте нав'язування математичних дисциплін в радянській школі, справді, було засобом дегуманізації, а значить – **денаціоналізації** суспільства. Натомість з кожним роком, все більше й більше читаючи, Олег усвідомлював, наскільки вагомим є **пізнання глибин Слова** і того культурного простору, який витворює його духовий контекст. Натомість у філології молодий хлопець побачив щось глибше і ширше за саму публіцистику: філологічний світогляд, тобто знання етно-культурних, естетичних, лінгвістичних, духовних, ідейних основ національного буття, давав можливість створити собі реальну **програму особистісного та інтелектуального зростання**. Пізнаючи літературу, людина мусить добре зрозуміти історичні, ментально-цивілізаційні, суспільні, релігійні, мистецькі та філософські засади розвитку людства. «Щоб бути добрим літературознавцем, треба цікавитися всією гуманітарною сферою» – ця аксіома глибоко увійшла в свідомість молодого дрогобичанина, який відтепер почав вибудовувати свою стратегію впливу через Слово на суспільство.

Захоплення рідним словом не один раз рятувало здібних молодих українців від денаціоналізаторських трясовин міщанського звиродіння, так сталося і цього разу. Ігор Сусюк порекомендував в якості репетитора з української мови відомого на той час в Дрогобичі філолога – Василя Іванишина (1944 – 2007). Зустріч із цією людиною вплинула надзвичайно на формування особистості й світогляду Олега Багана. Хоча стосунки між ними в перші роки знайомства були спорадичними, майже епізодичними, все ж зустріч із правдивим інтелектуалом, учасником культурного процесу (В.Іванишин був на той час активним критиком), нонконформістом стала подією для юнака. В особі Василя Іванишина О.Баган вперше зустрів людину, націлену на **ідейне проламування** епохи, на **інтелектуальне бунтарство**, людину з великим **критицизмом** у думках і діях. Пізніше, вже після закінчення навчання на філологічному факультеті Дрогобицького педінституту, саме В.Іванишин стане наставником у перших пробах пера, у початках літературно-критичної творчості.

Навчався О.Баган на філологічному факультеті Дрогобицького державного педагогічного інституту імені Івана Франка упродовж 1982 – 1986 рр. Цей вищий навчальний заклад, з одного боку, мусив виконувати функцію радянської майбутніх учителів, особливо на гуманітарних спеціальностях, а з іншого, давав можливість допитливому розумові

уникнути стагнації галицької провінції, де позитивне збереження національних і християнських традицій часто поєднувалось із містечковою дріб'язковістю, мізерним інтриганством та примітивним міщанством. І допомагали тут передусім яскраві особистості серед викладачів. На той час вже сформувалася нова генерація української гуманітарної інтелігенції, яка не мала прямих зв'язків із довоєнною, несоветською інтелігенцією, але водночас не піддалася суцільному впливові комуністичної доби. Такий міцний гурт інтелігентів-філологів постав і в Дрогобицькому педінституті. Саме йому завдячує українське суспільство вихованням сотень і тисяч нових, національно свідомих філологів, які наповнили українські школи, передусім школи Галичини, у важкі роки советської денаціоналізації та космополітизації. Це такі імена, як Порфирій Яременко, Гаврило Шило, Зенон Гузар, Адам Войтюк, Михайло Шалата, Лев Фалендиш, Василь Іванишин, Мар'ян Демський, Михайло Паночко, Іван Кунець, Іванна Уздиган, Мирослав Грицик, Мирон Яким та ін. І як науковці, і як педагоги ці вчителі прагнули розбудити в студентах національну відповідальність, цікавість до національної культури, фахову чутливість до українського слова. Це була **правдива опозиція до совєтчани**, яку всотувало молоде покоління. Викладачам філологічного факультету вдавалося творити атмосферу віддаленості від офіційної комуністичної ідеології, створювати інтелектуальну позитивну ілюзію життя в своєму, суто етнічному просторі українства. Особливо запам'яталися мандри Україною в товаристві доцента Зенона Гузара (1930 – 2010), який умів з неймовірним чаром закоханості в національну культуру розповідати про деталі й сутності визрівання українських письменників-класиків.

Тож роки навчання на філологічному факультеті стали роками ґрунтового зростання як особистості Олега Багана. Особливо важливим для випрацювання власного світогляду було заглиблення у безкраї океани українського та світового письменства (на курсі всі вважали О.Багана «надшанувальником» саме зарубіжної літератури, оскільки він з неймовірним захопленням поринав у її простори й любив тлумачити її культурні та історичні контексти). Серед викладачів зарубіжної літератури виділялася постать Мирона Борецького (1940 – 2006) – блискучого ерудита, перекладача з латини й польської, вправного інтерпретатора літератури.

Зрозуміло, виділявся тоді на факультеті, хоча й відносно молодий ще, Василь Іванишин. Харизматичний викладач якраз в той час перейшов працювати на кафедру української літератури і зумів так нестандартно тлумачити свій непростий предмет (українське радянське пись-

менство), що викликав захоплення в інтелектуальній молоді. Замість формувати радянських людей, В.Іванишин допомагав своїм студентам розвивати справжню естетичну свідомість та заглиблюватись у виміри непроминутих національних вартощів. Ці уроки інтерпретації літератури ХХ ст. згодом стали визначальною основою для фахового утвердження Олега Багана, який, вступивши в науку у 1990 р., зайнявся саме цим, дуже цікавим і складним, періодом української літератури. Василь Петрович відразу відзначив інтелектуальний та світоглядний потенціал маломовного, але вдумливого студента, патріотичну налаштованість мислення, налагодив з ним дружню комунікацію і згодом наполог, всупереч сумнівам деяких колег, щоб того взяли на роботу на кафедру української літератури. Він опирався при цьому не лише на особисту симпатію, а на добрий і довгий досвід творчої співпраці. А ось чому: відразу після закінчення вузу О.Баган подався в журналістику, реалізуючи свою давню мрію. Спробував писати до газети «Трускавецькая здравница» (газета виходила російською мовою нібито для «просвіти» відпочивальників на курорті Трускавець, які туди з'їжджалися з усього Советського Союзу). Там був редактором І.Сусук. Попри родинні стосунки, він був вельми доскіпливим і вимогливим і не захотів брати на постійну роботу О.Багана, але дозволив вести огляди літературної пошти. Це допомогло розгорнутися літературознавчому потенціалові молодого філолога. Наставником при цьому був В.Іванишин. Тож, коли зайшла справа з новими кадрами для кафедри української літератури, то Василь Петрович легко запропонував О.Багана, який вже наочно продемонстрував свій талант як інтерпретатора літератури й критика.

У студентські роки О.Баган пережив велике захоплення філософією. Одним із стимулів цього було прагнення знайти світоглядну альтернативу панівному в СРСР марксизмові-ленінізмові. Відтак, вперто шукаючи філософських джерел і читаючи класику, він прийшов до ідей **іrrраціоналістичної філософської думки**. Хоча автори цього напрямку повністю були заборонені (окрім античних мислителів), то доводилося вишукувати советську критику на їхні праці і в такий спосіб формувати собі уявлення про справжні ідеї іrrраціоналістичної та ідеалістичної західної філософії. Так вперше, лише за уривковими цитатами, зрозумів вагу цієї лінії в становленні європейської цивілізації. Через таке фрагментарне читання творів А.Шопенгауера, Ф.Якобі, Е.Гартмана, В.Соловйова, Н.Бердяєва, О.Шпенглера, А.Дж. Тойнбі, Х.Ортеги-і-Гасета, А.Камю та ін. зумів створити собі непоганий, як на советські часи, світогляд. Відтак була зібрана ціла бібліотека книг, в яких бодай дотично розповідалося про розвиток думок заборонених в СРСР філософів. Цей

ґрунт незабаром став надійною основою для сприйняття ідей **українського вольового націоналізму**, які уривками почали з'являтися від 1989 року. О.Баган любить з гумором згадувати, як в кінці 1989 р. він запропонував керівникові Руху на Дрогобиччині Вікторові Бурлакову надрукувати щось із праць Дмитра Донцова, з ідеями якого щойно познайомився в тодішній нелегальній пресі. Для того (як потім виявилося, агента КДБ) це було певним шоком і він категорично заперечив таку можливість, мимовільно виявивши свою ворожість до національної ідеї. Але захоплення вольовим націоналізмом як сутнісно ірраціоналістичним варіантом філософії не проминуло і згодом перетворилося на концептуальну програму нового перетлумачення й утвердження його ідей, як і захоплення постаттю й ідеями Дмитра Донцова.

Ще одним джерелом світлого впливу й натхнення до нестандартного літературного спілкування стали лекції вишуканого естета, яскравого представника старої галицької культурницької школи Зенона Гузара. Зенон Петрович умів майстерно уникати більшовицьких настанов щодо аналізу твору, натомість вводив студентів у світ поетологічної майстерності автора, самобутньої краси образу, мікроаналізу тексту, вловлювання нюансів локального колориту у творах тощо. Його лекції з історії української літератури та методики викладання літератури перетворювалися на правдиві екстраординарні прочитання глибин естетики слова, були риторично вишуканими та особливо емоційно наснаженими.

У 1986 – 1988 рр. О.Баган влаштувався на роботу науковим працівником в нагуєвицькому філіалі Літературно-меморіального музею Івана Франка (правда, тоді село називалося «Івана Франка»). Ця, на перший погляд, неабияка посада дала насправді унікальну можливість отримати фундаментальні знання. У фондах філіалу зберігалися великі комплекти Записок Наукового товариства імені Шевченка і журналу «Літературно-науковий вістник» за 1898 – 1914 рр. А це, як відомо, основна класика української модерної культури, у той час суцільно заборонена класика. Тож за два роки в О.Багана був сформований добротний науковий гуманітарний світогляд, яким і сьогодні, в час, коли названі видання вже доступні, може похвалитися не кожен гуманітарій. Окрім того робота в музеї, куди щодня, особливо влітку, з'їжджалися сотні людей, давала нагоду спілкуватися з надзвичайно широким і різноманітним колом відвідувачів: там вдавалося поговорити і з письменниками та науковцями, і з таджицькими та латиським націоналістами, і з громадським активістами (а вже тривали часи перебудови в СРСР), з краєзнавцями та мандрівниками різного типу і з різних регіонів України. Ця ситуація

вимальовувала чудовий «зріз» настроїв в усьому Советському Союзі, допомагала зорієнтуватися в ідеях та типах мислення дуже різних людей – адже Нагуєвичі відвідували (через Трускавець як «всесоюзний» курорт) представники всіх різнонаціональних республік.

Від кінця 1980-х рр. в СРСР активізуються цікаві й бурхливі процеси перебудови, які викликають в суспільстві різноманітні порухи й тенденції. З'являються настрої національного відродження українства. Перейшовши працювати у філіал Львівського музею історії релігії (листопад 1988 р.) (тоді в Дрогобичі задумали відкрити в католицькому костелі органний зал і релігійно-мистецьку просвітню виставку), О.Баган раптово знайомиться із цілою групою молодих людей зі Львова, дисидентськи налаштованих щодо комуністичного режиму в СРСР. Зокрема знайомиться із учасником Української Гельсингської Спілки Петром Кагуєм (родом із Дрогобича, згодом відомим журналістом) і молодим істориком Миколою Бандрівським (згодом відомим вченим-археологом), які працювали в тому ж музеї. Вони вводять його в підпільний світ самвидаву. Зі свого боку, О.Баган пробує налагодити регулярний виїзд молодих людей із Дрогобича на мітинги до Львова, які там відбувалися періодично від літа 1988 р. (У Львові на той час вже активно діяло Товариство Лева, яке латентно підтримували дисиденти-опозиціонери із УГС, які постійно намагалися зробити якомога масовішими протести львів'ян та жителів області).

У кінці 1989 р. він вступає до новоствореного Народного руху України за перебудову, де працює в молодіжній секції. На той час в О.Багана склалися дружні стосунки з істориком, викладачем ДДПІ ім. І.Франка В'ячеславом Умновим (1949 – 2021), який був одним із перших ініціаторів і Товариства української мови, і Руху на Дрогобиччині. За його рекомендацією О.Багана включають до редколегії молодіжної рухівської газети «Молода Галичина», він стає заступником редактора рухівського «Вісника виборця», членом редколегії регіонального літературного журналу «Тустань». Усі ці видання робилися в Литві, де тамтешній опозиційний «Саюдіс» налагодив системне видавництво, оскільки всі друкарні в Україні перебували під суворим контролем комуністичної влади. Організовував ці видання від Дрогобиччини Станіслав Щепаняк, член управи Руху в Трускавці. У цих часописах О.Баган друкується в основному від грудня 1989 р. до березня 1990 р., тобто якраз напередодні напівдемократичних виборів, перших в СРСР від 1917 р., які стали вирішальним поштовхом для розвитку нової України. Тут вперше розгонувався талант Багана-публіциста, здібного писати на різноманітні теми, гострого й концептуального.

*Сергій Квіт,
доктор філологічних наук, професор
Києво-Могилянської Академії*

ПОДОЛАННЯ БЕЗДЕРЖАВНОСТІ Й АКТУАЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛІЗМУ (Деякі ідеологічні тези до ювілейної силуетки Олега Багана)

Теперішня Україна, вперше від часів Київської Русі та, з певного погляду, від доби Богдана Хмельницького, набула справді міжнародної, чи навіть глобальної політичної ваги, спираючись на власну мільйонну армію. Однак ще більш важливо, що Україна повертає світові віру у справедливість, виступає речником і носієм тих суспільних цінностей, які дають людям права вибору, свободи слова та всіх інших можливих прав і свобод, щоб почувати себе вільними людьми у вільній країні.

Україна нагадує про важливість національної єдності та власного національного вибору, від яких залежить майбутнє кожного народу в кордонах власної незалежної держави. Саме із цього погляду концепт національної держави не втрачає своєї актуальності. Хоч нам ще треба зробити дуже багато для того, щоб українська держава в обличчі інститутів влади стала справді ефективною.

Українські націоналісти подолали спокуси проведення ідейних паралелей, чи навіть намірів зближення з різними міжнародними правилами політичними рухами, які мають подібну, на перший погляд, риторику. Тут все було не так просто. Оскільки кожний національний рух є контекстуальним у власній традиції, у т.ч. як з дружнім ставленням до України, так і з імперськими загарбницькими намірами, політиками-популістами чи навіть соціопатами. Тому міжнародна співпраця можлива лише з тими політичними силами, хто має повагу до України, як би вони себе не позиціонували себе у власному національному політикумі.

Особливого загострення в українському суспільстві набуло протистояння між націоналістичною (консервативною) ідеологією з одного боку та неомарксистськими (лівими) підходами, пов'язаними із західними традиціями захисту принципів соціальної справедливості. Було б помилкою заперечувати прихильність української націоналістичної традиції до ідеалів соціальної справедливості. Тут можна згадати тезу Степана Бандери про те, що «соціальне визволення є неможливе без визволення національного».

Це означає, що лише в незалежній державі можлива реальна конкуренція між політичними силами різних ідеологічних спрямувань. Проблема в тому, що всі вони повинні бути українськими, такими, що мали б конкурувати за те, хто краще відстоює українські національні інтереси у певних обставинах, пов'язаних з викликами міжнародної політики, потребами економічного та суспільного розвитку, статусом української мови, завданнями різних необхідних реформ та ін.

Нарешті, теперішня російська російсько-українська війна позначена українською націоналістичною символікою. Згадаємо гімн українського війська «Зродились ми великої години...», гасло: «Слава Україні – Героям Слава!» та червоно-чорний прапор. Кольори, що символізують червону українську кров, пролиту за чорну українську землю, ніколи не втратять свого значення. Вони завжди будуть нагадувати про ті часи, коли українці здобували свої права державної нації зі зброєю в руках перед обличчям найбільших у світі модерних деспотій, нацистської Німеччини і комуністичної Росії, покладаючись лише на власні сили.

Український націоналізм в часах чергової російсько-української війни, розпочатої 2014 р., впевнено рухається від національно-визвольного руху бездержавної нації до своєї перемоги, тобто становлення незалежної держави й реалізації першої точки Декалогу українського націоналіста: «Здобудеш Українську Державу, або згинеш у боротьбі за неї». В цей час було б доречним звернутися до питань важливого вибору, зробленому українським суспільством біля ста років тому.

Отже, питання: чи комендант Києва Євген Коновалець (1918) ініціював би створення УВО та ОУН, якби Українська держава втрималася в часи Визвольних Змагань? Найвірогідніше, він виконував би інші завдання, пов'язані зі створенням ефективних державних інститутів, наданням українській мові державного статусу, розбудовою війська, реформуванням судової системи, подоланням корупції та ін. Тобто загроза фізичного знищення української нації після поразки

Визвольних Змагань ставила на порядок денний ті питання, які вимагали негайного вирішення.

Важко описати ті надзвичайні зусилля, здобутки і жертвовність українських націоналістів, що були спрямовані одночасно на створення орденської концепції ОУН (за Дмитром Донцовим, «українці для України») та ідеології державотворення (національні інтереси проти партійних інтересів). Націоналістичний резистанс спричинився до збройного захисту вибору українського народу мати свою державу.

Цей найпотужніший антикомуністичний та антиімперський рух у світі, зокрема включно з традицією підпілля, збройним опором УПА, яскравою міжнародною діяльністю, у т.ч. АБН, спротивом у ГУЛАГу, політичною боротьбою в Україні після 1991 року, започаткуванням добровольчого руху під час Революції Гідності, становленням сучасних Збройних сил України зрештою підважив російську імперію зла.

Визвольний характер українського національного резистансу, поруч з національно-визвольними рухами інших недержавних націй, які були готові захищати своє право жити державним життям зі зброєю в руках, відрізняв їх від авторитарних національних диктатур державних націй міжвоєнного періоду ХХ ст. (Італія, Німеччина, Іспанія), від новопосталих держав внаслідок першої Світової війни, переважна більшість з яких уже сама мала імперські інтенції (Польща, Румунія, Угорщина), а також від європейських колоніальних держав (Велика Британія, Франція, Бельгія). З усіх сусідів лише Чехословаччина часів Томаша Масарика визнавала право українців мати власну державу.

У ХХ ст. Організація українських націоналістів тричі спричинилася до намагань відновлення української державності: у 1939 (Карпатська Україна), 1941 (Українське державне правління), 1944 (Українська головна визвольна рада). І кожного разу це були не спроби встановити диктатуру, а навпаки, концепція полягала у створенні коаліційного демократичного уряду з найширшою, наскільки це було можливо у конкретних обставинах, суспільною та соборною репрезентацією. У цьому контексті ОУН розглядала себе насамперед військовою силою, готовою до захисту української державності.

У ХХІ ст. часи змінилися. Тепер Україна посідає лідерські позиції у світі, сповненому кризових процесів, безкарністю безвідповідальних авторитарних держав та непрацюючою системою світової безпеки. Вона має сильних союзників і широку міжнародну підтримку. Хоч знову, як і 100 років тому, перебуває сам-на-сам у протистоянні з Ро-

сією як імперією зла, або ж, за висловом Тараса Шевченка, «тюрмою народів».

Майбутнє України буде пов'язане з двома головними чинниками. По-перше, з потребою дезінтеграції Росії в її теперішніх кордонах і створення нових незалежних держав. По-друге, що особливо важливо, з розумінням української нації як проголошеної Тарасом Шевченком і ствердженої націоналістичною традицією понадчасової спільноти «мертвих, живих і ненароджених» українців.

Одним із найвидатніших ідейних та інтелектуальних проєктів, реалізованих в часи незалежності України, був 10-томник «Вибраних творів» Дмитра Донцова, який став значущим академічним здобутком Олега Багана. Цей важливий проєкт також був пов'язаний з іменем світл. пам. Ярослава Дашкевича. Вивчати спадщину Донцова означає писати історію ідей українського визвольного руху. Оскільки Україна продовжує боротися за свою незалежність, філософські та політичні ідеї зберігають не лише своє історичне, але також важливе практичне значення.

Олег Баган є блискучим істориком ідей. У нього можна знайти оцінки практично всіх важливих тем, які хвилювали українських інтелектуалів з орбіти вістниківців та кола ідеологів організованого націоналістичного руху.

Успішна реалізація проєкту з видання у великому обсязі спадщини Д.Донцова цілком є заслугою доцента кафедри теорії та історії української літератури Дрогобицького державного педагогічного університету імені І.Франка Олега Багана, який став упорядником, науковим редактором, автором приміток і коментатором видання. За цю велику й сумлінну працю він мав би бути вшанований Державною премією або присудженням ступеня доктора філологічних наук. Спостерігаючи за реакцією громадськості, зазначимо, що така грандіозна подія в українському інтелектуальному житті не повинна залишитися непоміченою. Адже, попри війну з Росією і всі зусилля з декомунізації, ім'я Донцова досі залишається в тіні радянських/російських імперських уявлень і стереотипів.

Власне, воно є наочним прикладом живучості таких стереотипів. Тому будь-який науковець, що має справу зі спадщиною Донцова, обов'язково частину своїх зусиль витрачає на спростування його належності до «фашизму», на роз'яснення того факту, що український націоналізм - зовсім не тотожний німецькому націонал-соціалізму. Донцова мало хто читав, його більше знають за насмиканими цитатами про «аморальність» або просто за звучанням імені: мовляв,

щось конкретно пригадати важко, але й погодитися з тим, що запропонувала людина на прізвище Донцов, також неможливо. Він належав своєму часові, мав непростий характер. Блискучий розум, іронія, полемічний стиль і критичне мислення зробили його впливовим інтелектуалом. Можемо навіть з упевненістю говорити про епоху і покоління Донцова у міжвоєнний період ХХ ст.

Мовний редактор видання - відомий філолог Ярослав Радевич-Винницький, коректорську роботу виконала Ірина Михаць. Вони делікатно адаптували тексти до вимог сучасного правопису (урававши принципи правопису 1929 р.) і домоглися нового й сучасного їх звучання. Праці Дмитра Донцова у десятитомнику розташовано в такому порядку: I - Політична аналітика (1912-1918); II - Культурологічна та філософська есеїстика (1911-1939); III - Ідеологічна есеїстика (1922-1932); IV - Ідеологічна есеїстика (1933-1939); V - Політична аналітика (1921-1932); VI - Політична аналітика (1933-1939); VII - Ідеологічна та історіософська есеїстика (1923-1939); VIII - Літературна есеїстика (1922-1958); IX - Ідеологічна і культурологічна есеїстика (1948-1957); X - Твори різних періодів.

Історик Ярослав Дашкевич свого часу зазначав, що здійснити повне видання творів Донцова надзвичайно важко, оскільки ми не знаємо всіх публікацій у різних країнах, де вони виходили. Ярослав Романович, який був особисто знайомий з Донцовим, цінував його як епохальну постать в історії України і тому навіть вважав себе персонально відповідальним за цей видавничий проект. Він згадував, що Донцов володів усіма «головними» європейськими мовами і залишав на полях книжок коментарі тими мовами, якими книжки були написані. Тобто зазвичай він знайомився з творами інтелектуалів в оригіналі. Додамо, що Донцов здобув блискучу освіту в Царськосільському ліцеї, Санкт-Петербурзькому, Віденському і Львівському університетах, мав багату бібліотеку. Пізніше вона потрапила до Наукової бібліотеки ім. В.Стефаника, де її 1949 року бачив Ярослав Дашкевич. Але вона не була описана і тому зникла: цілком імовірно, що пізніше книгозбірню знищили або розікрали.

До десятитомника ввійшли його головні праці, серед яких «Сучасне політичне положення нації і наші завдання» (1913), «Підстави нашої політики» (1922), «Націоналізм» (1926), а також «Поетка вогненних меж: Олена Теліга» (1952), «Туга за героїчним» (1953), «Дві літератури нашої доби» (1959). Для зручності Олег Баган перегрупував книжки-збірки так, що окремі есеї розташувалися в томах за відповідністю тематики і часу їх написання. Це допомагає краще

зрозуміти світоглядну еволюцію автора. З відомих праць до видання не включено «Дух нашої давнини» (1944) і «Київ, рік 1918» (1954), оскільки на той час вони зовсім недавно були опубліковані в Україні. Особлива роль у реалізації цього великого видавничого проекту належить львівському мистецтвознавцю і громадському активістові Тарасові Лозинському, який співпрацював іще з Ярославом Дашкевичем. Пізніше він організував групу меценатів, які й уможливили видання десяти томника.

Оцінюючи будь-яку історичну постать, маємо одночасно враховувати два концептуальні моменти: контекст і відповідність актуальній для нас риториці. Щодо першого, то мусимо розуміти міжвоєнну епоху, коли замість незалежної держави українці мали формувати своє ставлення до нового розподілу своєї етнічної території між кількома новопосталими сусідніми державами та до квазіутворення УРСР. Кожен, хто продовжував боротьбу, юридично відразу підпадав під означення «терорист». До слова, переможені завжди залишаються злочинцями, а переможці - борцями за незалежність, які реалізували своє легітимне право на власну самостійну державу.

Згідно з Донцовим, найбільшою загрозою для України був тоталітарний Радянський Союз. Послідовне ідеологічне протистояння Донцова Російській імперії, тоді вже наново відбудованій більшовиками, подекуди призводило до звинувачень у полонофільстві, які лунали з націоналістичного середовища. Донцов наголошував: українці і поляки колись неодмінно знайдуть між собою спільну мову, бо належать до європейського культурного ареалу. Але не з Росією, яка має глибокі цивілізаційні відмінності у своїй політичній культурі та пріоритетах.

Відчуття неминучості Другої світової війни витало у повітрі разом із відповідною авторитарною мобілізаційною риторикою. Європа переживала моду на авторитаризм. Якщо інші європейські народи могли спиратися переважно на можливості власних держав, що прискореними темпами озброювалися, то українці, аби не зникнути назавжди з історії, повинні були знайти інші можливості для загальнонаціональної мобілізації. Цю роль виконав Донцов. З відстані років можемо ствердити, що тоді він зосередився насамперед на проблемі національного лідерства, яка, зрештою, була успішно розв'язана. Всі лідери ОУН, починаючи від Євгена Коновальця, і провідники повстанського руху визнавали його великий вплив на формування їхнього світогляду.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

публікацій Олега Багана

*Уклала
Розалія Кивацька*

ВІД УПОРЯДНИКА

Показчик відтворює бібліографію творів та досліджень про життя і багатогранну діяльність відомого вченого-літературознавця, франкознавця, есеїста-культуролога, публіциста, політолога; кандидата філологічних наук, доцента кафедри української літератури та теорії літератури Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, керівника Науково-ідеологічного центру імені Дмитра Донцова, Заслуженого працівника освіти України, члена НСПУ, лауреата премії Львівської обласної ради ім. С. Бандери «За громадянську активність» та Премії імені Митрополита Іларіона (Івана Огієнка) в номінації «Наука» **Олега Романовича Багана**.

З метою найкращого висвітлення творчого доробку до показчика включено бібліографічні описи праць Олега Багана та публікації науковців, присвячених його життєвому шляху, літературознавчій, публіцистичній, політологічній діяльності, а також діяльності в царині франкознавства і донцовознавства, що друкувалися упродовж кінця ХХ століття до наших днів, окремими виданнями, в наукових збірниках, матеріалах конференцій, продовжуваних і періодичних виданнях.

Складається показчик з дев'яти розділів.

Розділ I. Книги. Монографії. Подано авторські видання Олега Багана. Матеріал згруповано за назвою та подається в хронологічному порядку (1991–2022), тобто від раннього видання до сьогоденного.

Розділ II. Літературознавство. Критика. Висвітлено усі літературознавчі студії, які згруповано за алфавітом і за хронологією (1991–2022).

Розділ III. Франкознавчі студії. Цей розділ висвітлює праці в царині франкознавства.

Розділ IV. Культурологія. В цьому розділі подано бібліографію статей, що стосуються історії та теорії української культури й культурології.

Розділ V. Ідеологія. Історіософія. Подано ідеологічні та історіософські праці та тематично дотичні до них.

Розділ VI. Рецензії. Висвітлено критичні матеріали і статті вченого на різноманітні видання.

Розділ VII. Публіцистика. Політологія. В цьому розділі подано публіцистичні статті на політичну, суспільну, культурологічну тематику.

Матеріал згруповано за назвою та подається в хронологічному порядку (1991–2022), тобто від раннього видання до сьогоденного.

Розділ VIII. Інтерв'ю Олега Багана.

Розділ IX. Інтерв'ю, організовані Олегом Баганом.

Розділ X. Круглі столи за участі Олега Багана.

Розділ XI. Відгуки про Олега Багана.

Біобібліографічний покажчик має суцільну нумерацію бібліографічних записів. У межах розділів бібліографічні описи документів розміщено в хронологічному порядку.

Бібліографічний опис і скорочення слів здійснено відповідно **ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання»**. Квадратні дужки застосовано у випадку, коли необхідно було доповнити назву певної статті, розкрити її зміст. Анотування документів здійснювалось лише в окремих випадках, якщо назва не розкриває змісту. Більшість публікацій, що ввійшли до покажчика, переглянуто *de visu*. У бібліографічному описі документів збережено орфографію й особливості правопису зазначеного періоду.

Скорочення слів дано згідно з **ДСТУ 3582:2013 «Бібліографічний опис скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила»**.

У процесі підготовки покажчика використано фонди бібліотеки Дрогобицького державного університету імені Івана Франка. Джерелами пошуку слугували також літописи державної бібліографії України, бібліографічні покажчики України, прикнижкові та пристатейні бібліографічні списки.

Бібліографічний опис здійснюється мовою видання.

Розділ І.

КНИГИ. МОНОГРАФІЇ

1991

1. Іван **Франко** і теперішнє становище нації : зб. статей / О. Р. Баган ; [упоряд. і ред. В. Іванишин]. – Дрогобич : Відродження, 1991. – 92 с.

1994

2. Юрій **Липа** : людина і мислитель / О. Р. Баган. – Київ : Конгрес Укр. Націоналістів, 1994. – 39 с. – До 50-річчя з дня загибелі.

3. **Націоналізм** і націоналістичний рух : історія та ідеї / О. Р. Баган ; [ред. В. Іванишин]. – Дрогобич : Відродження, 1994. – 192 с.

1996

4. **Лицарі** духу : укр. письменники-націоналісти – «вісниківці» / О. Р. Баган, З. П. Гузар, Б. Червак. – 2-ге вид., доп. – Дрогобич : Відродження, 1996. – 288 с. – Світлій пам'яті колеги, друга і вчителя-професора Мар'яна Демського – присвячуємо.

2002

5. **Естетика** і поетика вісниківського неоромантизму : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.01 «Українська література» / О. Р. Баган ; ЛНУ нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів : б. в., 2002. – 20 с.

6. **Українська** Понтида : геополітичні виміри сучасної України / О. Р. Баган ; [передм. С. Квіт]. – Дрогобич : Коло, 2002. – 186 с. : карти.

2003

7. **Постать** та ідеї Дмитра Донцова на тлі української політичної історії 1-ої половини ХХ ст. / О. Р. Баган ; Укр. Богословське наук. т-во, Наук.-культуролог. т-во «Бойківщина» ; [авт. передм. М. Зимомря ; ред. В. Пограничний]. – Дрогобич : Коло, 2003. – 64 с. : фото. – (культурологічні бесіди ; 4).

2008

8. **Ідея** і чин Ярослава Стецька : публіцистичний нарис / О. Р. Баган ; Наук.-ідеологічний центр ім. Д. Донцова, Міжнар. благодійний

фонд ім. Я. Стецька, Дослід. ін-т «Студіум» ; [ред. Н. Космина]. – Київ : [б. в.], 2008. – 164 с. : фото.

9. Поміж містикою і політикою : Дмитро Донцов на тлі української політичної історії першої половини ХХ ст / О. Р. Баган ; [відпов. за вип. В. Рог]. – Київ : УВС ім. Ю. Липи, 2008. – 78 с.

2011

10. Літературознавчий практикум : програма навчальної дисципліни для підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» галузі знань 0203 Гуманітарні науки спеціальності 6.020303. Філологія. Українська мова і література. – Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. Івана Франка, 2011. – 10 с.

11. Проблеми української літературної критики : програма навчальної дисципліни для підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «Спеціаліст» галузі знань 0101 Педагогічна освіта спеціальності 7.010103. Педагогіка і методика середньої освіти. Українська мова і література. – Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. Івана Франка, 2011. – 20 с.

2012

12. Поезія Тараса Шевченка : програма навч. дисципліни для підготов. фах. ОКР «Бакалавр» галузь знань 0203.»Гуманіт. науки» спец. для усіх спец. ун-ту / О. Р. Баган, П. В. Іванишин. – Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. Івана Франка, 2012. – 14 с.

2015

13. Націоналізм і націоналістичний рух : історія та ідеї / О. Р. Баган. – 2-ге вид. – Львів : ЛА Піраміда, 2015. – 252 с.

14. Іван Франко : інтерпретації : зб. статей / О. Р. Баган ; [відп. за вип. П. Іванишин]. – Дрогобич : ВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2015. – 184 с.

2016

15. Актуальна націософія : теоретичні, культурологічні, геополітичні та історіософські аспекти : вибрані статті, есеї, виступи / О. Р. Баган. – Львів : Піраміда, 2016. – 672 с.

2018

16. Творець українського вольового націоналізму: До 135-ї річниці від дня народження Дмитра Донцова. – Львів: ГО «Громадський комітет для вшанування пам'яті українських героїв. 2018. – 28 с.

2021

17. Історіософські есе / О. Р. Баган ; Мелітопольський держ. пед. ун-т ім. Б. Хмельницького, Науково-дослідний центр ім. Д. Донцова ; авт. передм. О. Музичко. – Тернопіль : Крила, 2021. – 384 с.

18. Культурологічна і націософська проблематика в літературознавчих студіях Івана Франка : монографія / О. Р. Баган ; ДДПУ ім. І. Франка, каф. укр. літ. та теорії літ. – Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2021. – 212 с. – Бібліогр.: с. 200–210.

19. Художнє слово і національна ідентичність : статті про методику навчання літератури в школі / О. Р. Баган ; ДДПУ ім. І. Франка, каф. укр. літ. та теорії літ. – Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2021. – 334 с.

2022

20. Rossica : Російська цивілізація в історіософських інтерпретаціях : Нариси / О. Р. Баган ; Мелітопольський держ. пед. ун-т ім. Б. Хмельницького, Науково-дослідний центр ім. Д. Донцова ; авт. передм. О. Музичко. – Тернопіль : Крила, 2022. – 128 с.

2023

21. Феномен Галичини в культурологічних, історіософських, політологічних тлумаченнях / О. Р. Баган ; Львівський національний університет ім. І. Франка; авт. передм. М. Вегеш. – Тернопіль : Крила, 2023. – 350 с.

22. Василь Іванишин: Інтелектуальна біографія. Монографія. – Тернопіль: Видавництво «Крила», 2023 / О. Р. Баган, П. В. Іванишин. – 226 с.